

ΓΙΑΝ ΜΑΡΤΕΛ

Η ζωή του Πι

24η ΧΙΛΙΑΔΑ

ΒΡΑΒΕΙΟ
BOOKER

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: LIFE OF PI
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η ζωή του Πι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Yann Martel
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μπελικά Κουμπαρέλη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Φ. Καζούρη
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ευδοξία Μπινοπούλου
ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Paul Hodgson
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Νέλλυ Βασιλείου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουκωτά

© Yann Martel, 2001
By arrangement with Westwood Creative Artists Ltd.
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2002

Πρώτη έκδοση: Δεκέμβριος 2002
Δωδέκατη ανατύπωση: Ιούλιος 2016, 24η χιλιάδα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-960-274-690-5
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-0056-3

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτίου.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΓΙΑΝ ΜΑΡΤΕΛ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΙ

**ΒΡΑΒΕΙΟ
BOOKER**

*Μετάφραση:
Μπελικά Κουμπαρέλη*

ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΗ

Στους γονείς και στον αδελφό μου

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Αυτό το βιβλίο γεννήθηκε ενώ πεινούσα. Να σας εξηγήσω. Την άνοιξη του 1996, εκδόθηκε στον Καναδά το δεύτερο βιβλίο μου, ένα μυθιστόρημα. Δεν τα πήγε καλά. Οι κριτικοί ήταν αμήχανοι ή το καταδίκασαν με επαίνους της παρηγοριάς. Μετά από αυτά, οι αναγνώστες το αγνόησαν. Παρά τις απεγνωσμένες μου απόπειρες στα μέσα μαζικής επικοινωνίας να παραστήσω τον κλόουν ή τον ζογκλέρ, δεν έγινε τίποτα. Το βιβλίο δεν έλεγε να πάρει μπρος. Τα αντίτυπα σωρεύονταν στα ράφια των βιβλιοπωλείων σαν παιδιά που στέκονται στη σειρά έτοιμα να παίξουν μπέιζμπολ ή ποδόσφαιρο, μόνο που το δικό μου το παιδί ήταν ένα άχαρο λελέκι που κανείς δεν ήθελε στην ομάδα του. Τελικά χάθηκε από προσώπου γης γρήγορα κι αθόρυβα.

Το φιάσκο δε με επηρέασε ιδιαίτερα. Είχα ήδη μεταπηδήσει σε μιαν άλλη ιστορία, ένα μυθιστόρημα που διαδραματιζόταν στην Πορτογαλία του 1939. Μόνο που ένιωθα αναστάτωση. Και είχα ελάχιστα χρήματα.

Έτσι πήρα το αεροπλάνο και πήγα στη Βομβάη. Δεν ήταν και τόσο παράλογο, αν λάβετε υπόψη τρία πράγματα: πρώτον, ότι μια γεύση από Ινδία διώχνει γρήγορα κάθε είδους αναστάτωση· δεύτερον, ότι ακόμα και με λίγα χρήματα επιβιώσεις εύκολα εκεί για πολύ καιρό και τρίτον, ότι ένα μυθιστό-

ρημα που διαδραματίζεται στην Πορτογαλία του 1939 έχει ελάχιστη σχέση με την Πορτογαλία του 1939.

Είχα ξαναζήσει παλιότερα κάπου στη Βόρεια Ινδία, για πέντε μήνες. Στο πρώτο μου ταξίδι σ' αυτή τη χώρα, βρέθηκα εντελώς απροετοίμαστος. Στην ουσία, η μόνη μου προετοιμασία ήταν μία και μόνο λέξη. Όταν είπα σ' ένα φίλο που γνώριζε αυτή τη χώρα ότι σκόπευα να πάω κι εγώ, μου είπε απλά: «Μιλάνε παράξενα αγγλικά στην Ινδία. Τους αρέσουν λέξεις όπως *ματσαράγκα*».

Θυμήθηκα τα λόγια του φίλου καθώς το αεροπλάνο ετοιμαζόταν να προσγειωθεί στο Δελχί, κι έτσι η λέξη *ματσαράγκα* ήταν το μόνο μου όπλο για την πληθωρική, θορυβώδη κίνηση της Ινδίας — αυτό το παρανοϊκό μα και λειτουργικό τρεχαλπτό. Τη χρησιμοποιούσα συχνά και, για να είμαι ειλικρινής, με βοήθησε αρκετά. Είπα στον υπάλληλο ενός σιδηροδρομικού σταθμού: «Δε φανταζόμουν ότι το εισιτήριο είναι τόσο ακριβό. Μήπως πας να μου κάνεις καμιά *ματσαράγκα*;» Χαμογέλασε και μου απάντησε με την τραγουδιστή προφορά του: «Όχι, κύριε. Δε σας κάνω καμιά *ματσαράγκα*. Σας χρέωσα τη σωστή τιμή».

Τη δεύτερη φορά στην Ινδία ήξερα περισσότερα, άρα ήξερα τι να περιμένω και τι να απαιτώ: σκόπευα να εγκατασταθώ σε μian απομονωμένη μικρή πανσιόν και να γράψω το μυθιστόρημά μου. Φανταζόμουν τον εαυτό μου να κάθεται στο τραπέζι, σε μια μεγάλη βεράντα, με τις σημειώσεις μου απλωμένες γύρω μου και μια κούπα αχνιστό τσάι δίπλα μου. Μπροστά στα πόδια μου καταπράσινοι λόφοι τυλιγμένοι στην ομίχλη, ενώ μαϊμούδες με ξεκουφαίνουν με τις στριγκλιές τους. Ο καιρός ιδανικός, μόνο ένα ελαφρύ πουλοβεράκι νωρίς το πρωί και το απόβραδο, ενώ τα μεσημέρια φοράω κοντομάνικο. Έτσι βολεμένος, με χαρτί και μολύβι ανά χείρας, προς χάριν της ευρύτερης αλήθειας, μετατρέπω την Πορτογαλία σε μυθιστόρημα. Άλλωστε αυτό δε σημαίνει μυθιστόρημα; Η επιλεκτική μετατροπή της πραγματικότητας σε κάτι

άλλο; Η αλλοίωσή της ώστε να βγει στην επιφάνεια η ουσία της; Ποιος ο λόγος να πάω στην Πορτογαλία;

Η διευθύντρια της πανσιόν μου διηγείται ιστορίες απ' τους αγώνες που έκαναν ώσπου να διώξουν τους Εγγλέζους. Κανονίζουμε τι θέλω να φάω το μεσημέρι και τι το βράδυ. Τελειώνοντας τη συγγραφική μου ημέρα, πάω βόλτα στα χαμηλά λοφάκια με τις τεϊοφυτείες.

Δυστυχώς, το μυθιστόρημά μου άρχισε να ψευδίζει, έβηξε και ξεψύχησε. Αυτό συνέβη στο Μαθεράν, σε μια μικρή πανσιόν λίγο πιο έξω απ' τη Βομβάν, σ' ένα λοφάκι με λίγες μαϊμούδες και καμιά τεϊοφυτεία. Είναι ένας καημός πολύ αλλόκοτος για τους επίδοξους συγγραφείς. Ο μύθος είναι καλός, όπως και οι προτάσεις σου. Οι χαρακτήρες σου ξεκάθαροι κι ολοζώντανοι, μόνο τα πιστοποιητικά γέννησης τους λείπουν. Η πλοκή όπου τους βάσεις να αναπτύξουν τη δράση τους είναι μεγαλειώδης, γοητευτική, και συνάμα απλή. Έχεις κάνει έρευνα, μάζεψες στοιχεία — ιστορικά, κοινωνιολογικά, κλιματολογικά, γαστρονομικά — που θα προσδώσουν αυθεντικότητα στην ιστορία σου. Οι διάλογοι προβάλλουν μέσ' από το κείμενο γεμάτοι ένταση. Οι περιγραφές σου αποτελούν εκρήξεις χρωμάτων, αντιθέσεων και λεπτομερειών. Σίγουρα η ιστορία σου μπορεί να γίνει υπέροχη. Καταλήγει όμως να μην αξίζει τίποτα. Παρά τις προφανώς λαμπρές προοπτικές της, έρχεται μια στιγμή που αντιλαμβάνεσαι ότι το *ζουζούνισμα* που σου τριβέλιζε το μυαλό, σου λέει ωμά την πικρή αλήθεια: δε βγαίνει. Κάτι λείπει, η σπίθα που ανάβει φωτιά και φτιάχνει καλή ιστορία λείπει, ανεξάρτητα απ' το αν ο μύθος και όλα τα υπόλοιπα στέκουν. Η ιστορία σου είναι συναισθηματικά νεκρή, αυτός είναι ο σταυρός σου. Η ανακάλυψη της αλήθειας σου σακατεύει την ψυχή. Σου αφήνει μια γεύση ανεκπλήρωτου πόθου, μian ακόρεστη πείνα.

Ταχυδρόμησα απ' το Μαθεράν τις σημειώσεις του αποτυχημένου μου μυθιστορήματος σε ένα φανταστικό παραλήπτη στη Σιβηρία, με έναν εξίσου φανταστικό αποστολέα από τη

Βολιβία. Μόλις ο υπάλληλος του ταχυδρομείου σφράγισε το φάκελο και τον έβαλε στο αντίστοιχο καλάθι, κάθισα σ' έναν πάγκο, σκυθρωπός και αποκαρδιωμένος. Και τώρα τι κάνεις, κύριε Τολστόι; Τι άλλες φαιινές ιδέες προβλέπεις να σου κατέβουν; αναρωτιόμουν.

Εντάξει, μου είχαν περισσέψει μερικά χρήματα και ήμουν ακόμη αναστατωμένος. Σηκώθηκα κι έφυγα απ' το ταχυδρομείο, να εξερευνησω τη Νότια Ινδία.

Πολύ θα μ' άρεσε να μπορούσα να πω «είμαι δόκτωρ» σε όσους με ρωτούσαν τι κάνω, αφού οι γιατροί είναι οι σύγχρονοι μάγοι και θαυματοποιοί. Αλλά ήμουν σίγουρος ότι στην επόμενη στροφή θα πέφταμε θύματα αυτοκινητικού δυστυχήματος και όλοι οι επιβάτες του λεωφορείου θα έστρεφαν τα βλέμματά τους πάνω μου· εγώ λοιπόν θα έπρεπε να εξηγήσω, μέσα στις κραυγές και τα βογκητά των θυμάτων, ότι εννοούσα «δόκτωρ της νομικής»· κι έπειτα, καθώς θα με ικέτευαν να τους βοηθήσω να μηνύσουν την κυβέρνηση για το δυστύχημα που τους συνέβη, θα έπρεπε να ομολογήσω ότι τελικά έχω μόνο ένα μπάτσελορ στη φιλοσοφία· και μετά από αυτό, ενώ το δυστύχημα μπορεί να ήταν αιματηρό, εγώ θα ήμουν υποχρεωμένος να παραδεχτώ ότι ίσα που πήρα μια ιδέα από τη φιλοσοφία του Κίρκεγκορ και άλλα τέτοια. Προτιμούσα λοιπόν την ταπεινή αλήθεια κι ως πλήγωνα τον εγωισμό μου.

Παντού όπου αποκάλυπτα την πραγματική μου ταυτότητα, όλοι μου έλεγαν την κλασική φράση: «Συγγραφέας; Α, ναι; Έχω κι εγώ να σας πω μια ιστορία». Τις περισσότερες φορές οι αφηγήσεις ήταν σχεδόν ανεκδοτολογικές, θλιβερά ανούσιες, χωρίς έμπνευση.

Έφτασα στην πόλη Ποντισερί, μια τοσοδούλα αυτοδιοικούμενη συνομοσπονδιακή περιοχή νότια του Μαδράς, στην ακτή Ταμίλ Ναντού. Ως προς την έκταση και τον πληθυσμό είναι ένα ασήμαντο κομματάκι της Ινδίας — συγκριτικά, το νησί Πρινς Έντουαρντ είναι ένας γίγαντας μέσα στον Καναδά — όμως το Ποντισερί ξεχώρισε λόγω της ιστορίας του.

Ήταν η πάλαι ποτέ πρωτεύουσα της πιο σεμνής και ολιγαρκούς αποικιακής αυτοκρατορίας, της Γαλλικής Ινδίας. Οι Γάλλοι θα ήθελαν πολύ να ανταγωνιστούν τους Εγγλέζους, αλλά το μόνο βασίλειο που κατάφεραν να κατακτήσουν αποτελούνταν από μια κούφτα λιμανάκια. Προσκολλήθηκαν στην περιοχή για τριακόσια σχεδόν χρόνια. Αποχώρησαν από το Ποτσερί το 1954, αφήνοντας πίσω τους κομψά λευκά κτίρια, φαρδείς δρόμους με άρτια πολεοδομία και ονόματα όπως rue de la Marine και rue Saint-Louis, ενώ τους αστυνόμους ακόμα τους φωνάζουν *κεπί*, όπως τότε.

Βρισκόμουν στην καφετέρια Ίντιαν, στην οδό Νεχρού, μια μεγάλη ψηλοτάβανη σάλα με πράσινους τοίχους. Πάνω απ' τα κεφάλια μας ανεμιστήρες απλώς ανάδευαν μάζες καυτού υγρού αέρα. Επιπλωμένη με τα αναγκαία — ομοιόμορφα τετράγωνα τραπέζια που το καθένα συνοδεύεται από τέσσερις καρέκλες. Κάθεσαι όπου να 'ναι, ανεξάρτητα απ' το αν κάθεται εκεί κι άλλος πελάτης. Ο πολύ καλός καφές συνοδεύεται από τσοςτ με μαρμελάδα. Οι συζητήσεις δεν αργούν να έρθουν. Κι έτσι, ένας ζωηρός ηλικιωμένος κύριος με λαμπερά μάτια και υπέροχες τούφες κάτασπρων μαλλιών μου έπιασε κουβέντα. Του επιβεβαίωσα ότι πράγματι στον Καναδά έχει παγωνιά, και ότι πράγματι σε ορισμένες περιοχές μιλάνε γαλλικά, και ότι μου αρέσει η Ινδία και τα λοιπά και τα λοιπά — οι συνηθισμένες ελαφρές συζητήσεις των φιλικών και περιέργων Ινδών με κάθε ξένο που κουβαλά σακίδιο στην πλάτη. Μόλις του είπα τι δουλειά κάνω, γούρλωσε τα μάτια και κούνησε το κεφάλι. Ήταν ώρα να φεύγω. Σήκωσα το χέρι για να τραβήξω την προσοχή του σερβιτόρου, ώστε να μου φέρει το λογαριασμό.

Εκείνη τη στιγμή ο ηλικιωμένος είπε: «Έχω μια ιστορία που θα σας κάνει να πιστέψετε στον Θεό».

Κατέβασα το χέρι μου. Ωστόσο είχα τις αμφιβολίες μου. Μήπως έπεσα σε μάρτυρα του Ιεχωβά;

«Η ιστορία σας διαδραματίστηκε πριν από δύο χιλιάδες

χρόνια σε μια μακρινή γωνιά της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας;»
ρώτησα.

«Όχι».

Μήπως ήταν κάτι σαν μουσουλμάνος ευαγγελιστής;

«Η ιστορία σας συνέβη στην Αραβία τον έβδομο αιώνα;»

«Όχι. Όχι. Άρχισε ακριβώς εδώ, στο Ποντισερί, πριν από αρκετά χρόνια, και με χαρά σας πληροφορώ ότι έλαβε τέλος ο' αυτήν ακριβώς τη χώρα απ' την οποία προέρχεστε».

«Και θα με κάνει να πιστέψω στον Θεό;»

«Ναι».

«Απίστευτο μου φαίνεται».

«Να μη σας φαίνεται καθόλου απίστευτο».

Εμφανίστηκε ο σερβιτόρος. Για ένα λεπτό δίστασα. Παρηγγείλα δύο καφέδες. Συστηθήκαμε. Τον έλεγαν Φράνσις Αντιρουμπασάμι. «Σας παρακαλώ, κύριε, διηγηθείτε μου την ιστορία σας», είπα.

«Πρέπει να δώσετε τη δέουσα προσοχή», απάντησε.

«Αυτό θα κάνω». Έβγαλα χαρτί και μολύβι.

«Πείτε μου, πήγατε στον βοτανικό κήπο;» ρώτησε.

«Πήγα, χτες».

«Προσέξατε τις ράγες του τρένου;»

«Ναι, τις πρόσεξα».

«Ακόμα και τώρα, κάθε Κυριακή ένα τρενάκι κάνει δρομολόγιο για την ψυχαγωγία των παιδιών. Παλιότερα κυκλοφορούσε κάθε μέρα, ανά ημίωρο. Παρατηρήσατε τα ονόματα των σταθμών που πιάνει;»

«Ο ένας λέγεται Ροζβίλ — *Πόλη των Ρόδων*».

«Σωστά. Και ο άλλος;»

«Δε θυμάμαι».

«Έβγαλαν την πινακίδα. Κάποτε ο άλλος σταθμός λεγόταν *Πόλη των Ζώων*. Το τρενάκι έκανε δύο στάσεις: στην Πόλη των Ρόδων και στην Πόλη των Ζώων. Μια φορά κι έναν καιρό υπήρχε ζωολογικός κήπος μέσα στον βοτανικό κήπο του Ποντισερί».

Συνέχισε να μιλάει. Εγώ κρατούσα σημειώσεις, τα βασικά σημεία της ιστορίας του.

«Πρέπει να του μιλήσετε», είπε, εννοώντας τον πρωταγωνιστή της ιστορίας του. «Τον ήξερα πολύ καλά, πάρα πολύ καλά. Είναι μεγάλος πια. Πρέπει να τον βρείτε και να τον ρωτήσετε ό,τι θέλετε».

Όταν γύρισα στο Τορόντο, διατρέχοντας τις εννιά στήλες με τα ονόματα των Πατέλ στον τηλεφωνικό κατάλογο, εντόπισα τον πρωταγωνιστή. Η καρδιά μου χτυπούσε δυνατά καθώς σχημάτιζα τον αριθμό του. Η φωνή που απάντησε φαινόταν αλλοιωμένη από την καναδική προφορά, αλλά είχε τη χαρακτηριστική ινδική μελωδικότητα, αν και ανεπαίσθητη, σαν υποψία αρώματος στον αέρα. «Είναι παλιά ιστορία», μου είπε. Έπειτα δέχτηκε να συναντηθούμε. Και συναντηθήκαμε πολλές φορές. Μου έδειξε το ημερολόγιο που κρατούσε κατά τη διάρκεια των γεγονότων. Μου έδειξε τα κιτρινωμένα αποκόμματα των εφημερίδων που για ένα μικρό διάστημα τον είχαν φέρει στο φως της δημοσιότητας. Μου αφηγήθηκε την ιστορία του. Κι εγώ κρατούσα σημειώσεις. Σχεδόν μετά από ένα χρόνο, μετά από αρκετές δυσκολίες, έλαβα μια κασέτα και μια έκθεση από το Υπουργείο Μεταφορών της Ιαπωνίας. Καθώς άκουγα την κασέτα, συμφώνησα με τον κύριο Αντιρουμπασάμι ότι αυτή ήταν πράγματι μια ιστορία που σε έκανε να πιστέψεις στον Θεό.

Μου φάνηκε απόλυτα φυσικό να διηγηθώ την ιστορία του κυρίου Πατέλ κυρίως σε πρώτο πρόσωπο, σαν να μιλάει ο ίδιος, σαν να τη βλέπουμε μέσα απ' τα δικά του μάτια. Ωστόσο οποιαδήποτε ανακρίβεια ή λάθος οφείλονται σ' εμένα.

Θέλω να ευχαριστήσω μερικούς ανθρώπους. Είναι προφανές ότι οφείλω μεγάλη υποχρέωση στον κύριο Πατέλ. Η ευγνωμοσύνη μου προς το άτομό του είναι απέραντη όσο και ο Ειρηνικός Ωκεανός, και ελπίζω ότι η δική μου αφηγηματική εκδοχή της ιστορίας του δε θα τον απογοητεύσει. Ευχαριστώ τον κύριο Αντιρουμπασάμι, που με έκανε ν' αρχίσω αυτή

την αφήγηση. Για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωσή της, θέλω να ευχαριστήσω τρεις παραδειγματικούς επαγγελματίες: τον κύριο Καζουχίκο Όντα, πρώην γραμματέα της ιαπωνικής πρεσβείας στην Οτάβα· τον κύριο Χιρόσι Γουατανάμπι της ναυτιλιακής εταιρείας Όικα· και να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στον, συνταξιούχο πια, κύριο Τομοχίρο Οκαμότο του Υπουργείου Μεταφορών της Ιαπωνίας. Ευχαριστώ τον κύριο Μοασίρ Σκλίφαρ, που μετέδωσε σπίθες ζωτάνιας στο βιβλίο. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τη βαθιά ευγνωμοσύνη μου σ' ένα θαυμάσιο ινστιτούτο, το Καναδικό Συμβούλιο Τεχνών. Χωρίς τη δική τους επιχορήγηση δε θα είχα ολοκληρώσει αυτή την ιστορία που δεν έχει καμία σχέση με την Πορτογαλία του 1939. Αν εμείς οι πολίτες δεν υποστηρίζουμε τους καλλιτέχνες μας, θυσιάζουμε τη φαντασία μας στο βωμό της βάρβαρης πραγματικότητας και καταλήγουμε να μην πιστεύουμε σε τίποτα, ούτε στα όνειρά μας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τορόντο και Ποντισερί

Η μουν θλιμμένος και κατηφής εξαπίας του μαρτυρίου που είχα περάσει.

Οι ακαδημαϊκές σπουδές και η αδιάλειπτη πρακτική εφαρμογή της θρησκείας με επανέφεραν σιγά σιγά στη ζωή. Είχα διατηρήσει αυτό που κατά τη γνώμη μερικών θεωρείται παράδοση θρησκευτική πρακτική. Μετά το λύκειο, φοίτησα στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο απ' όπου πήρα πτυχίο με διπλή ειδίκευση, στη θρησκευσιολογία και στη ζωολογία. Οι τετραετείς σπουδές μου στη θρησκευσιολογία αφορούσαν μερικά σημεία της κοσμολογικής θεωρίας του διαπρεπούς ερευνητή της Καμπάλα, Ισαάκ Λούρια, που έζησε στη Σαφέντ τον δέκατο έκτο αιώνα. Οι παράλληλες σπουδές μου στη ζωολογία αφορούσαν τη λειτουργική ανάλυση του θυρεοειδούς αδένου του τριδάκτυλου βραδύποδα,* του επονομαζόμενου και οκνηρού. Επέλεξα το βραδύποδα επειδή ο τρόπος διαβίωσής του — ήρεμο ζώο, άκακο και εσωστρεφές — επιδρούσε κατευναστικά στον κατακερματισμένο μου εαυτό.

Υπάρχουν οι διδάκτυλοι και οι τριδάκτυλοι βραδύποδες. Η διαφορά έγκειται στα μπροστινά τους πόδια, αφού έτσι κι αλλιώς όλοι έχουν τρία δάχτυλα στα πίσω πόδια. Είχα την

* Νυκτόβια, φυτοφάγα ζώα που ενδημούν στις τροπικές ζούγκλες της

τρομερή τύχη να μελετήσω *in situ* τους τριδάκτυλους βραδύποδες ένα καλοκαίρι, στις τροπικές ζούγκλες της Βραζιλίας. Είναι ένα απίστευτα ενδιαφέρον πλάσμα. Η μοναδική του πραγματική απασχόληση; Η αδράνεια! Κοιμάται ή ξεκουράζεται είκοσι ώρες το εικοσιτετράωρο κατά μέσον όρο. Η ομάδα μας έλεγξε τις συνήθειες ύπνου σε πέντε τριδάκτυλους βραδύποδες, τοποθετώντας πάνω στο κεφάλι τους, νωρίς το απόγευμα μόλις αποκοιμήθηκαν, κατακόκκινα πλαστικά πιατάκια με νερό. Αργά το επόμενο πρωί τα βρήκαμε άθικτα στη θέση τους, μόνο που το νερό ήταν γεμάτο ζώυφια. Ο βραδύπους δραστηριοποιείται το ηλιοβασίλεμα, αν και η έννοια της δραστηριότητας είναι πολύ σχετική. Κινείται ανάμεσα στα φυλλώματα του δέντρου με τη χαρακτηριστική ανάποδη στάση του, συνήθως ανάσκελα σε κάποιο κλαδί, με ταχύτητα τετρακόσια περίπου μέτρα την ώρα. Όταν βρίσκεται στο έδαφος, σέρνεται ως το επόμενο δέντρο με μέσον όρο ταχύτητας διακόσια πενήντα μέτρα την ώρα, αν υπάρχει σοβαρός λόγος, ταχύτητα που είναι τετρακόσιες σαράντα φορές πιο αργή από αυτήν του γατόπαρδου όταν βιάζεται. Αν ο βραδύπους δεν έχει σοβαρό λόγο, καλύπτει το πολύ τέσσερα με πέντε μέτρα την ώρα.

Ο τριδάκτυλος βραδύπους δεν είναι καλά ενημερωμένος για τον έξω κόσμο. Σε κλίμακα βαθμολόγησης από 2 έως 10, όπου το 2 αντιπροσωπεύει ασυνήθιστη αδράνεια και το 10 εξαιρετική αντίληψη, ο Μπίμπι (1926) βαθμολόγησε τις αισθήσεις του της γεύσης, αφής, όρασης και ακοής με 2 και της οσμής με 3. Αν συναντήσετε στη ζούγκλα κοιμισμένο τρι-

Νότιας Αμερικής και ζουν είκοσι περίπου χρόνια. Υπάρχουν και οι διδάκτυλοι, που λέγονται κωλόποδες, όπως και ένας τρίτος τύπος, ο σκαίοπος. Και τα τρία είδη ανήκουν στην οικογένεια των βραχυποδιδών επειδή τα πίσω πόδια είναι κοντύτερα απ' τα μπροστινά, με τεράστιους δρεπανοειδείς γαμφώνυχες. Η απτία που είναι τόσο νωθροί οφείλεται στο γεγονός ότι τρέφονται σχεδόν αποκλειστικά απ' τα φύλλα ενός και μόνο δέντρου, δηλαδή πάσχουν από αβιταμίνωση. (Σ.τ.Μ.)

δάκτυλο βραδύποδα, χρειάζεται τουλάχιστον δυο-τρεις σπρωξιές για να ξυπνήσει· ύστερα θα κοιτάξει νυσταγμένος προς κάθε κατεύθυνση εκτός από εκεί όπου βρίσκεστε. Δεν έχει εξακριβωθεί ο λόγος που κοιτάζει έτσι γύρω γύρω, αφού οι βραδύποδες βλέπουν τα πάντα με το θολό μάτι του σχεδόν τυφλού από τη μυωπία κυρίου Μαγκού.* Όσο για την ακοή, ο βραδύπους δεν πρέπει να θεωρείται κουφός, απλώς είναι αδιάφορος στους ήχους. Ο Μπίμπι αναφέρει ότι οι πυροβολισμοί που εσκεμμένα έριξαν δίπλα σε βραδύποδες εν ώρα ύπνου ή τη στιγμή που έτρωγαν, προκάλεσαν ελάχιστη αντίδραση των ζώων. Επίσης δεν πρέπει να υπερεκτιμάται η ελαφρώς ισχυρότερη αίσθηση της οσμής. Λέγεται ότι είναι ικανοί να οσμιστούν και να αποφύγουν τα σάπια κλαδιά, αλλά ο Μπούλοκ (1968) αναφέρει ότι «συχνά» οι βραδύποδες πέφτουν από σαπισμένα κλαδιά όπου βρίσκονται κρεμασμένοι.

Θα αναρωτηθείτε λοιπόν: πώς επιβιώνει;

Μα, ακριβώς εξαιτίας της νωθρότητάς του. Η υπνηλία και η οκνηρία του τον κρατούν μακριά απ' τους κινδύνους, μακριά απ' τους ιαγουάρους, τις μικρές λεοπαρδάλεις-οσελότους, τους οξυδερκείς αετούς και τα ανακόντα. Το σκληρό μακρύ τρίχωμα του βραδύποδα προσφέρεται για την ανάπτυξη ενός είδους κλωροφύκης, κάτι σαν βρύα, που του δίνουν γκριζοκάστανο χρώμα τις περιόδους ξηρασίας και πρασινωπό τις περιόδους των τροπικών βροχών, έτσι ώστε το ζώο να προσαρμόζεται στις χρωματικές εναλλαγές των φυλλωμάτων και να ξεγελά τους εχθρούς του, μοιάζοντας άλλοτε με φωλιά λευκών μυρμηγκιών ή σκίουρων κι άλλοτε σαν τμήμα του ίδιου του δέντρου όπου ξεκουράζεται.

Ο τριδάκτυλος βραδύπους ζει μια ειρηνική φυτοφαγική ζωούλα σε τέλεια αρμονία με το περιβάλλον του. «Ένα καλοπροαίρετο χαμόγελο ανθίζει αιωνίως στα χείλη του», ανέφε-

* Γνωστό καρτούν που πρωτοεμφανίστηκε στην Αμερική το 1949 και παίχτηκε και στην Ελλάδα τη δεκαετία του '80. (Σ.τ.Μ.)

ρε ο Τίρλερ (1966). Το είδα κι εγώ αυτό το χαμόγελο, με τα ίδια μου τα μάτια. Δε συνηθίζω να αποδίδω ανθρώπινα γνωρίσματα και συναισθήματα στα ζώα, πολλές φορές όμως, κατά τη διάρκεια της μνηνιάας παραμονής μου στη Βραζιλία, κοιτάζοντας ψηλά τους βραδύποδες, που αναπαύονταν, ένιωσα σαν να έβλεπα γιόγκι σε βαθύτατη αυτοσυγκέντρωση ή ερμηίτες βυθισμένους στην προσευχή, σοφά πλάσματα των οποίων η έντονη φανταστική ζωή ξεπερνούσε την επιστημονική μου αντιληπτικότητα.

Μερικές φορές μπερδεύα τις δύο εξειδικεύσεις μου. Μερικοί συμφοιτητές μου των θρησκευολογικών σπουδών — αγνωστικιστές εν συγκύσει που δεν ήξεραν τι τους γίνεται, υποτελείς της Λογικής, ανίκανοι για αναλυτική σκέψη — μου θύμιζαν τους τριδάκτυλους βραδύποδες· και οι τριδάκτυλοι βραδύποδες, αυτό το πανέμορφο δείγμα του θαύματος της ζωής, μου θύμιζαν τον Θεό.

Ποτέ δεν αντιμετώπισα ουσιώδη προβλήματα με τους συναδέλφους επιστήμονες. Οι επιστήμονες είναι φιλικοί, αθεϊστές, εργατικοτάτοι, πίνουν πολλή μπίρα κι έχουν το μυαλό τους μονίμως στο σεξ, στο σκάκι και στο μπέιζμπολ — όταν βέβαια δε διαλογίζονται αποκλειστικά πάνω σε θέματα της επιστήμης τους.

Ήμουν πολύ καλός φοιτητής, αν επιτρέπεται να το πω αυτό για το άτομό μου. Ήμουν από τους πρώτους επί τέσσερα συνεχή χρόνια στο κολέγιο Σεν Μάικλ. Πήρα κάθε φοιτητική διάκριση απ' το τμήμα της Ζωολογίας. Το ότι δεν πήρα καμία απ' το τμήμα Θρησκευολογίας, οφείλεται απλώς στο γεγονός ότι δεν υπάρχουν φοιτητικές διακρίσεις σ' αυτό το τμήμα (οι διακρίσεις και τα βραβεία στη θρησκευολογία δε δίνονται από χέρια θνητών, όλοι το ξέρουμε αυτό). Θα είχα πάρει μέχρι και το Κυβερνητικό Ακαδημαϊκό Μετάλλιο, την υψηλότερη διάκριση του Πανεπιστημίου του Τορόντο, όπου υποψήφιοι είναι αρκετοί επιφανείς Καναδοί, αλλά μπήκε στη μέση ένας ροδαλός νεαρός, τρομερά δημοφιλής, ο κλασικός τύπος του

χοντρού με τον ταυρίσιο σβέρκο και το υπερβολικά ήπιο ταμπεραμέντο.

Ακόμα πικραίνομαι μερικές φορές, κι ας παριστάνω ότι δεν είναι έτσι. Όταν έχεις βασανιστεί πολύ στη ζωή, κάθε επιπρόσθετος πόνος είναι ταυτόχρονα ασήκωτος και ασήματος. Η ζωή μου μοιάζει με σουβενίρ ευρωπαϊκής τέχνης: υπάρχει πάντα ένα κρανίο που χάσκει δίπλα μου για να μου υπενθυμίζει την αποουσία της ανθρώπινης φιλοδοξίας. Το χλευάζω αυτό το κρανίο. Το κοιτάζω και του λέω: «Βρήκες λάθος άνθρωπο. Εσύ μπορεί να μην πιστεύεις στη ζωή, όμως εγώ δεν πιστεύω στο θάνατο. Φύγε!» Το κρανίο με ειρωνεύεται και έρχεται ακόμα πιο κοντά μου, αλλά αυτό δε με εκπλήσσει. Η αιτία που ο θάνατος προσκολλάται τόσο στη ζωή δεν είναι βιολογική αναγκαιότητα· είναι φθόνος. Η ζωή είναι τόσο όμορφη, που ο θάνατος την ερωτεύτηκε, τη ζηλεύει μ' έναν έρωτα κτητικό, και πασχίζει ν' αρπάξει ό,τι προλάβει. Η ζωή, όμως, προσπερνάει με πηδηματάκια τη λησμοσύνη, χάνοντας στην πορεία ένα-δυο ανούσια πραγματάκια, και η θλίψη της για τις απώλειες διαρκεί όσο ένα περαστικό συννεφάκι. Ο δημοφιλής χοντρούλης πήρε επίσης ειδοποίηση απ' την επιτροπή ότι προτάθηκε και για την υποτροφία Ρόουντς. Τον αγαπώ, κι ελπίζω η παραμονή του στην Οξφόρδη να ήταν μεγάλη εμπειρία. Αν η Λάκσμι, η θεά του πλούτου, με πλημμυρίσει κάποτε με τα δώρα της, η Οξφόρδη είναι η πέμπτη στη λίστα των πόλεων που θέλω να δω πριν φύγω από αυτή τη ζωή, μετά τη Μέκκα, το Βαρανάσι, την Ιερουσαλήμ και το Παρίσι.

Δεν έχω τίποτα να πω για την επαγγελματική μου ζωή, μόνον ότι όπου υπάρχει κόμπος υπάρχει και θηλιά· μια γραβάτα είναι ένας βρόχος, κι έτσι όπως φοριέται σε πνίγει.

Τον αγαπώ τον Καναδά. Μου λείπει η κάψα της Ινδίας, το φαγητό, τα μολυντήρια στους τοίχους, τα μιούζικαλ με φόντο μιαν ασημένια οθόνη, οι αγελάδες που τριγυρνούν στους δρόμους, τα σμήνη από μαύρα κοράκια, ακόμα και οι συζη-

τήσεις για τους αγώνες κρίκει, ωστόσο τον αγαπώ τον Καναδά. Είναι μια μεγαλειώδης χώρα, υπερβολικά κρύα, σε βαθμό που σου χαλάει το κέφι, η οποία κατοικείται από ανθρώπους συμπονετικούς και έξυπνους, με απαίσια χιενίσματα. Τέλος πάντων, δεν έχω κανένα λόγο να ξαναγυρίσω στην πατρίδα μου, το Ποντισερί.

Ο Ρίτσαρντ Πάρκερ έμεινε μαζί μου. Δεν τον ξέχασα ποτέ. Να ομολογήσω ότι μου λείπει; Ναι, μου λείπει. Ακόμα τον βλέπω στα όνειρά μου. Τα περισσότερα είναι εφιάλτες, αλλά εφιάλτες γεμάτοι αγάπη. Αυτή είναι η παραξενιά της ανθρωπίνης καρδιάς. Ακόμα δεν μπορώ να καταλάβω πώς και με παράτησε έτσι αβασάνιστα, χωρίς αποχαιρετιστήρια τελετή, χωρίς καν ένα αντίο, χωρίς να ρίξει ούτε μια ματιά πίσω του. Ο πόνος είναι σαν τσεκούρι που χτυπάει την καρδιά μου.

Στο Μεξικό, οι γιατροί και οι νοσοκόμες του νοσοκομείου ήταν απίστευτα ευγενικοί μαζί μου. Και οι ασθενείς επίσης. Καρκινοπαθείς ή θύματα δυστυχημάτων, μόλις άκουγαν την ιστορία μου, χοροπηδούσαν στις πατερίτσες τους για να 'ρθουν μαζί με τους συγγενείς τους να με δουν, αν και κανείς τους δε μιλούσε αγγλικά — ούτε εγώ ισπανικά. Μου χαμογελούσαν, μου έπιαναν το χέρι, με χάιδευαν στο κεφάλι, άφηναν δωράκια, φαγητά και ρούχα στο κρεβάτι μου. Εξέφραζα τη συγκίνησή μου άλλοτε με ανεξέλεγκτες εκρήξεις γέλιου και άλλοτε με ποταμούς δακρύων.

Σε δυο μέρες μπορούσα να σταθώ, μέχρι και να κάνω δυο-τρία βήματα, παρά τη ναυτία, τη σκοτοδίνη και τη γενικότερη αδυναμία που ένιωθα. Οι εξετάσεις αίματος αποκάλυψαν ότι έπασχα από αναιμία και ότι το επίπεδο του νατρίου στο αίμα μου ήταν πολύ υψηλό, ενώ του καλίου πολύ χαμηλό. Το σώμα μου κατακρατούσε υγρά και τα πόδια μου από το πρήξιμο έδειχναν λες και έπασχα από ελεφαντίαση. Τα ούρα μου ήταν σκουροκίτρινα προς το καφετί. Μετά από μια βδομάδα περίπου, μπορούσα να περπατώ σχεδόν φυσιολογικά και να φορώ παπούτσια, αρκεί να μην έδενα τα κορδό-

νια. Το δέρμα μου γιατρεύτηκε, αν και ακόμα έχω ουλές στους ώμους και την πλάτη.

Την πρώτη φορά που άνοιξα τη βρύση, η θορυβώδης, άσκοπη, υπερβολική ροή του νερού μου προξένησε τέτοιο σοκ, που ξάφνου αποδιοργανώθηκα εντελώς και κατέρρευσα λιπόθυμος στα μπράτσα της νοσοκόμας.

Την πρώτη φορά που πήγα σε ινδικό εστιατόριο στον Καναδά, άρχισα να τρώω με τα δάχτυλα. Ο σερβιτόρος με κοίταξε επιτιμητικά και είπε: «Έχετε έρθει πρόσφατα στον τόπο μας, έτσι δεν είναι;» Έχασα το χρώμα μου. Τα δάχτυλά μου, που μόλις πριν από ένα δευτερόλεπτο ήταν μπουμπουκία που άνοιγαν για να με ταΐσουν, μετατράπηκαν σε εστία μόλυνσης κάτω από το επίμονο βλέμμα του. Πάγωσαν, σαν εγκληματίες που τους έπιασαν στα πράσα. Δεν τόλμησα να τα γλείψω. Τα σκούπισα με ένοχο ύφος στην πετσέτα μου. Δεν κατάλαβε πόσο με πλήγωσαν τα λόγια του· σαν καρφιά στη σάρκα μου. Έπιασα πιρούνι και μαχαίρι. Σπανίως μέχρι τότε είχα χρησιμοποιήσει αυτά τα εργαλεία. Τα χέρια μου έτρεμαν. Το σαμπάρ μου — αυτό το γευστικό κοκκινιστό από κρέας ελαφιού με ρύζι — έχασε τη νοστιμιά του.

Ζει στο Σκάρμπορο. Είναι ένας λιγνός, μικροσκοπικός άνθρωπος, βία ενάμισι μέτρο μπόι. Σκούρα μαλλιά, σκούρα μάτια. Μαλλιά που γκριζάρουν στους κροτάφους. Δεν μπορεί να 'ναι παραπάνω απ' τα σαράντα. Όμορφη σοκολατένια επιδερμίδα. Ήπιος φθινοπωρινός καιρός, αλλά αυτός φορά ένα τεράστιο ημίπαλτο με κουκούλα γαρνιρισμένη με γούνα, καθώς πηγαίνουμε για το εστιατόριο. Εκφραστικό πρόσωπο. Μιλάει γρήγορα, κουνώντας τα χέρια του. Δε μασάει τα λόγια του. Οι κουβέντες του είναι καθαρές και ξάστερες.

Πήρα το όνομα μιας πισίνας. Πολύ παράξενο, αν σκεφτείτε ότι οι γονείς μου ποτέ τους δεν αγάπησαν το νερό. Μια από τις πρώτες επαγγελματικές γνωριμίες του πατέρα μου ήταν ο Φράνσις Αντιρουμπασάμι. Έγινε στενός φίλος της οικογένειάς μας. Εγώ τον φώναζα Μαματζί· στα Ταμίλ, *μάμα* σημαίνει *θείος* και *τζι* είναι ινδική κατάληξη που προσδίδει σεβασμό και τρυφερότητα στη λέξη, κάτι σαν *θειούλης*. Στα νιάτα του, πολύ πριν γεννηθώ εγώ, ο Μαματζί ήταν πρωταθλητής της κολύμβησης, πρωταθλητής όλης της Νότιας Ινδίας. Το κολύμπι ήταν η ζωή του. Ο αδελφός μου ο Ραβί, μου είπε ότι όταν γεννήθηκε ο Μαματζί, δεν έπαιρνε ανάσα, λες και δεν του άρεσε ο αέρας, κι ο γιατρός τον έπιασε απ' τα πόδια και τον στριφογύρισε πάνω απ' το κεφάλι του για να τον αναγκάσει να αναπνεύσει.

«Έπιασε το κόλπο!» είπε ο Ραβί, ανεμίζοντας μανιασμένα το χέρι πάνω απ' το κεφάλι του. «Ο Μαματζί έβηξε ξερνώντας νερό κι άρχισε να εισπνέει αέρα. Απ' το ταρακούνημα όμως όλη η σάρκα και το αίμα του ανέβηκαν στο πάνω μέρος του σώματός του. Γι' αυτό το σέρνο του είναι τόσο φαρδύ, ενώ τα πόδια του τόσο κοκαλιάρικα».

Τον πίστεψα. (Ο Ραβί ήταν ένα πειραχτήρι δίχως έλεος. Την πρώτη φορά που ονομάτισε τον Μαματζί «Ο κύριος Ψά-

ρι», του άφησα μια μπανανόφλουδα στο μαξιλάρι του — για να μάθει.) Ακόμα και στα εξήντα του, καμπουριασμένος από τη δουλειά και την ηλικία, με τις σάρκες του κρεμασμένες πια, κάθε πρωί ο Μαματζί διέσχιζε τριάντα φορές την πισίνα του άσραμ* Ορομπίντο.

Προσπάθησε να μάθει και στους γονείς μου κολύμβηση, αλλά το μόνο που κατάφερε ήταν να βρεθούν μέχρι τα γόνατα στη θάλασσα, μισό μέτρο απ' την αμμουδιά, κάνοντας γελοίες κυκλικές κινήσεις των χεριών, λες και πάλευαν να διασχίσουν με κόπο πυκνή ζούγκλα παραμερίζοντας τις ψηλές λόχμες ή σαν να ετοιμάζονταν για βουτιά ή σαν να κατηφόριζαν τρέχοντας ένα λόφο κι ανέμιζαν τα χέρια για να μην πέσουν. Την ίδια συμπεριφορά είχε και ο Ραβί.

Ο Μαματζί αναγκάστηκε να κάνει υπομονή ώσπου να βρεθεί πιο πρόθυμος μαθητής. Στα επτά μου, προς μεγάλη απελπισία της μάνας μου, ο Μαματζί ισχυρίστηκε ότι ήμουν πια έτοιμος να μάθω κολύμβηση. Με κατέβασε στην παραλία, άνοιξε διάπλατα τα χέρια και μου ανακοίνωσε: «Αυτό είναι το δώρο μου για σένα!»

«Και στη συνέχεια, λίγο έλειψε να σε πνίξει», ισχυριζόταν η μάνα μου.

Παρέμεινα πιστός στον γκουρού μου. Κάτω απ' το παρατηρητικό του μάτι ξάπλωνα στην παραλία, κουνούσα τα πόδια κι έσκαβα την άμμο με τα χέρια μου, γυρίζοντας το κεφάλι σε κάθε απλωτή, για να μάθω να ανασαίνω σωστά — λες και πάθαινα κρίσεις υστερίας αλλά με απίστευτα αργές κινήσεις. Μέσα στο νερό, καθώς ο Μαματζί με κρατούσε στην επιφάνεια, έκανα αγώνα για να κολυμπήσω. Ήταν πολύ πιο δύσκολο από την προπόνηση στην ξηρά. Ωστόσο ο γκουρού μου είχε τεράστια υπομονή και μου έδινε κουράγιο.

Όταν θεώρησε ότι είχα κάνει αρκετή πρόοδο, αφήσαμε

* Είδος ινδικού μοναστηριού όπου φιλοξενούνται και λαϊκοί, είτε για αυτοσυγκέντρωση είτε για διδασκαλία. (Σ.τ.Μ.)

κατά μέρος τα γέλια και τις φωνές, τα τρεχαλητά και τα παιχνίδια, τα μπλε-πράσινα κύματα και τους αφρούς, και μεταφερθήκαμε στην τετραγωνισμένη επιβλητική πισίνα του άσραμ, πληρώνοντας και την απαιτούμενη συνδρομή.

Πήγαινα εκεί μαζί του τρεις φορές την εβδομάδα σε όλη τη διάρκεια της παιδικής μου ηλικίας, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή — μια πρωινή τελετουργία με τον άριστο συγχρονισμό που απαιτεί το κρόουλ. Έχω ολοζώντανες αναμνήσεις αυτού του αριστοκρατικού ηλικιωμένου κυρίου που γδυνόταν δίπλα μου τσιτσίδι, το σώμα του να εκτίθεται στα μάτια μου σταδιακά καθώς πετούσε το ένα ρούχο μετά το άλλο, σώζοντας τα προσχήματα την τελευταία στιγμή που απομακρυνόταν κι εμφανιζόταν πάλι μ' ένα εξάισιο αθλητικό μαγιό με τράντες. Διέθετε μια επική λιτότητα. Οι κολυμβητικές οδηγίες, που με τον καιρό έγιναν κολυμβητική εξάσκηση, ήταν εξαντλητικές, υπήρχε όμως και η βαθιά ικανοποίηση του να κάνω απλωτές με διαρκώς αυξανόμενη άνεση και ταχύτητα, ξανά και ξανά, σχεδόν σαν υπνωτισμένος, και κάτι τέτοιες στιγμές το νερό μετατρέποταν από λιωμένο ατσάλι σε υγρό φως.

Από μόνος μου, με μια ηδονική ενοχή, επέστρεψα κρυφά στη θάλασσα, γοπευμένος απ' τα τεράστια κύματα που υψώνονταν κι έσπαγαν πάνω μου τυλίγοντάς με στα απόνερά τους, σαν μαλακό λάσο που αρπάζει ένα πρόθυμο αγοράκι ινδικής καταγωγής.

Το δώρο μου στον Μαματζί, σε κάποια γενέθλιά μου, μάλλον γύρω στα δεκατρία μου, ήταν δυο κατοστάρια σε σιλ πεταλούδα. Στο τέλος της διαδρομής ήμουν τόσο εξαντλημένος, που δεν μπορούσα να του κουνήσω το χέρι.

Πέρα από την κολυμβητική δραστηριότητα, υπήρχε και η συζήτηση γύρω από αυτήν. Ήταν το αγαπημένο θέμα του πατέρα μου. Όσο έντονα αντιδρούσε στο κολύμπι ως πρακτική εφαρμογή, τόσο έντονα το βίωνε με τη φαντασία του. Τα μυστικά της κολύμβησης ήταν η ανάπαυσή του μετά από μια

ολόκληρη μέρα δουλειάς στον ζωολογικό κήπο. Το νερό χωρίς ιπποπόταμους ήταν πιο φιλικό από το νερό έστω και με έναν ιπποπόταμο.

Ο Μαματζί είχε σπουδάσει για δύο χρόνια στο Παρίσι, κάθην στην αποικιακή διοίκηση. Πέρασε ονειρεμένα. Αυτό συνέβη στις αρχές του 1930, όταν οι Γάλλοι προσπαθούσαν να κάνουν το Ποντισερί γαλλική αποικία, με την ίδια ζέση που οι Άγγλοι προσπαθούσαν να κάνουν βρετανική την υπόλοιπη Ινδία. Δε θυμάμαι τι ακριβώς σπούδασε ο Μαματζί. Κάτι σχετικά με το εμπόριο, αν δεν απατώμαι. Ήταν σπουδαίος αφηγητής, αλλά ξεχνούσε να μας μιλήσει για τις σπουδές του, τον πύργο του Άιφελ, το Λούβρο ή τις καφετέριες στη Σανζ Ελιζέ. Όλες του οι ιστορίες αφορούσαν πισίνες και κολυμβητικούς αγώνες ή αναμετρήσεις. Για παράδειγμα, μας έλεγε για την πισίνα Ντελινί, την παλαιότερη της πόλης, που είχε κατασκευαστεί το 1796 — μια υπαίθρια κατασκευή σε σχήμα ωοειδές, σαν μαούνα αραγμένη στην Κε ντ' Ορσέ —, και για όσα έγιναν το 1900, στις κολυμβητικές εκδηλώσεις των Ολυμπιακών Αγώνων. Ωστόσο κανένας από τους χρόνους των αθλητών δεν αναγνωρίστηκε από τη Διεθνή Κολυμβητική Ομοσπονδία, γιατί η πισίνα ήταν έξι μέτρα μακρύτερη από το τυπικό μήκος. Το νερό της ερχόταν απευθείας απ' τον Σηκουάνα χωρίς φιλτράρισμα και θέρμανση. «Ήταν βρόμικο και παγωμένο», έλεγε ο Μαματζί. «Διέρρει όλο το Παρίσι και ήδη κουβαλούσε τα μύρια όσα. Έμπαινε κι ο κόσμος στην πισίνα και το νερό γινόταν ακόμα πιο βρόμικο, σκέτη απδία δηλαδή». Με συνωμοτικούς ψιθύρους και ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, μας εξηγούσε ότι οι Γάλλοι δε φρόντιζαν ιδιαίτερα την ατομική υγιεινή τους. «Η Ντελινί ήταν χάλια, αλλά η Μπεν Ρουαγιαάλ, ένας άλλος νερόλακκος, ήταν τρισευρότερη. Τουλάχιστον στην Ντελινί τα ψόφια ψάρια τα έβγαζαν». Όπως και να 'χε το πράγμα όμως, μια ολυμπιακή πισίνα είναι μια ολυμπιακή πισίνα, την περιβάλλει η δόξα. Τι κι αν ήταν βόθρος; Ο Μαματζί μιλούσε για την Ντελινί μ' ένα νοσταλγικό χαμόγελο.

Τα πράγματα ήταν καλύτερα στις πισίνες των περιοχών Σατό-Λαντόν, Ρουβέ, και της λεωφόρου ντε λα Γκαρ. Ήταν κλειστές πισίνες με σκεπή, χτισμένες στην ξηρά, και λειτουργούσαν όλο το χρόνο. Το νερό τους ερχόταν υδροποιημένο από τους ατμοκινητήρες των γειτονικών εργοστασίων κι έτσι ήταν πιο καθαρό και πιο ζεστό. Είχαν κι αυτές τη βρομιά τους και πάρα πολύ κόσμο. «Επέπλεαν τόσο πολλά φλέματα και φτύματα στο νερό, που νόμιζα ότι κολυμπάω αγκαλιά με μέδουσες», γελούσε ο Μαματζί.

Οι πισίνες των περιοχών Εμπέρ, Λεντρί-Ρολέν και Μπι-ο-Κάιγ ήταν φωτεινές, μοντέρνες, ευρύχωρες, και τροφοδοτούνταν από αρτεσιανές πηγές. Αποτέλεσαν πρότυπο για τις επόμενες κατασκευές σε άλλους δήμους. Φυσικά υπήρχε και η πισίνα Τουρέλ, η παλαιότερη και σπουδαιότερη ολυμπιακή πισίνα της πόλης, που χτίστηκε το 1924, τη δεύτερη φορά διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων στο Παρίσι. Υπήρχαν βέβαια κι άλλες, πολλές άλλες.

Στα μάτια του Μαματζί, όμως, καμιά πισίνα δε συναγωνιζόταν τη δόξα της πισίνας Μολιπόρ. Ήταν το διαμάντι του παρισινού υδάτινου μεγαλείου, ίσως και όλου του πολιτισμένου κόσμου.

«Ήταν μια πισίνα για θεούς. Η Μολιπόρ είχε την καλύτερη ανταγωνιστική κολυμβητική λέσχη του Παρισιού. Για την ακρίβεια, επρόκειτο για δύο πισίνες, μιαν ανοιχτή και μια κλειστή. Και οι δύο ήταν σε μέγεθος μικρού ωκεανού. Η κλειστή είχε πάντα δύο διαδρόμους αποκλειστικά για αθλητές. Το νερό ήταν πεντακάθαρο, τόσο λαμπερό, που αν ήθελες το έβαζες στην κούπα σου κι έφτιαχνες τον καφέ σου. Στον δεύτερο όροφο ξύλινες καμπίνες για αποδυτήρια, βαμμένες άσπρες και μπλε, κύκλωναν την πισίνα. Από ψηλά, μπορούσες να βλέπεις τους πάντες και τα πάντα. Οι επιστάτες που σημάδευαν με κιμωλία την πόρτα της καμπίνας σου, για να μην μπει κι άλλος, ήταν κάτι κουτσοί ηλικιωμένοι άντρες, κεφάτοι και φωνακλάδες. Δεν έδιναν σημασία στις φασαρίες και στις πα-

λαβομάρες που κάναμε. Τα ντους έριχναν καυτό χαλαρωτικό νερό. Υπήρχε και σάουνα και αίθουσα γυμναστικής. Το χειμώνα η ανοικτή πισίνα μετατρεπόταν σε παγοδρόμιο. Υπήρχαν επίσης καφετέρια, μπαρ, ειδικοί χώροι για ηλιοθεραπεία, μέχρι και δυο μικρές αμμουδιές είχαν κατασκευάσει, με αληθινή άμμο. Κάθε πλακάκι, κάθε μπρούντζινο πόμολο, κάθε ξύλο, όλα, όλα άστραφταν. Ήταν... ήταν...»

Ήταν η μόνη πισίνα που έκανε τον Μαματζί να μένει άφωνος· δεν έβρισκε λόγια να την περιγράψει, ενώ η μνήμη του έκανε ατέλειωτες διαδρομές μες στο νερό.

Ο Μαματζί θυμόταν κι ο πατέρας μου ονειρευόταν.

Το αγαπημένο μας έθνος ήταν μια δημοκρατία μόλις επτά χρόνων όταν επεκτάθηκε με την προσάρτηση μιας μικρής περιοχής. Το Ποντισερί μπήκε στη Συνομοσπονδία της Ινδίας την 1η Νοεμβρίου του 1954. Το ένα πολιτικό επίτευγμα έφερε το άλλο. Ένα τμήμα του βοτανικού κήπου του Ποντισερί παραχωρήθηκε δωρεάν για συναρπαστικές επιχειρηματικές δραστηριότητες και — ιδού! — η Ινδία απέκτησε ολοκαίνουργιο ζωολογικό κήπο, με σχεδίαση και διοίκηση που βασίστηκαν στις πιο σύγχρονες επιστημονικές προδιαγραφές.

Ήταν ένας τεράστιος ζωολογικός κήπος που εκτεινόταν σε αμέτρητα εκτάρια, τόσο μεγάλος, ώστε χρειαζόταν τρένο για να τον εξερευνήσεις· ωστόσο καθώς μεγάλωνα μου φαινόταν όλο και μικρότερος, όπως και το τρένο του. Τώρα είναι τόσο μικρός, που χωράει στη χούφτα μου. Φανταστείτε ένα ζεστό υγρό τόπο, λουσμένο στον ήλιο και στα εκτυφλωτικά χρώματα. Η βλάστηση οργιαστική, τα λουλούδια αμέτρητα. Δέντρα, θάμνοι, αναρριχητικά φυτά, ων ουκ έστι αριθμός, με μαγικά ονόματα, όπως τα ιερά δέντρα της φώτισης του Βούδα, αγλαόκαρπα με τα χνουδωτά άνθη, πουλιά της φωτιάς, φρούτα του πάθους, φλόγες του δάσους, βαμβακόδεντρα, μιμόζες και τα τζακαράντα — αυτά τα δέντρα με τον αρωματι-

κό κορμό —, τα μάνγκο, τα αρτόδεντρα και τόσα άλλα, που θα μας διέφευγε η ονομασία τους αν δεν υπήρχαν κρεμασμένα ταμπελάκια.

Έχει και παγκάκια, όπου κάποιοι άντρες κοιμούνται ή τετώνονται, και αλλού, νεαρά ζευγάρια, ντροπαλές υπάρξεις, που ρίχνουν κλεφτές ματιές η μια στην άλλη, και τα χέρια τους τινάζονται νευρικά αν τύχει κι αγγιχτούν. Ανάμεσα στα πανύψηλα δέντρα ξεπροβάλλουν απρόοπτα δύο καμηλοπαρδάλεις που σε παρατηρούν. Και οι εκπλήξεις δε σταματούν εδώ. Την επόμενη στιγμή ξαφνιάζεσαι από το οργισμένο ξέσπασμα μιας ομάδας πιθήκων, που οι κραυγές τους σκεπάζονται από τις διαπεραστικές τσιρίδες εξωτικών πτηνών. Φτάνεις σε μια περιστρεφόμενη είσοδο. Αφηρημένος πληρώνεις ένα μικρό ποσό. Περπατάς. Βλέπεις ένα χαμηλό τοίχο. Τι να κρύβει ένα τοιχάκι; Αν είναι δυνατόν! Μια ρηχή λακούβα με δύο μεγαλοπρεπείς ινδικούς ρινόκερους! Στρίβεις το κεφάλι και βλέπεις τον ελέφαντα που στέκεται λίγο πιο πέρα· είναι τόσο γιγάντιος, που δε γίνεται να μην τον χαζέψεις. Κοιπάς τη λιμνούλα και αντιλαμβάνεσαι ότι στα λασπόνερα τσαλαβουτάνε ιπποπόταμοι. Κι όσο βλέπεις γύρω σου, τόσο και ανακαλύπτεις περισσότερα αξιοπερίεργα. Είσαι στην Πόλη των Ζώνων!

Πριν μετακομίσουμε στο Ποντισερί, ο πατέρας διύθυσε ένα μεγάλο ξενοδοχείο στο Μαδράς. Το έντονο ενδιαφέρον του για τα ζώα τον οδήγησε να ασχοληθεί επαγγελματικά μαζί τους. Φυσικό, θα σκεφτείτε, αφού από διευθυντής χώρου που φιλοξενούσε ανθρώπους, έγινε διευθυντής χώρου που φιλοξενεί ζώα. Αλλά δεν είναι ακριβώς έτσι. Από πολλές πλευρές η διεύθυνση ενός ζωολογικού κήπου είναι ο χειρότερος εφιάλτης κάθε ξενοδόχου. Σκεφτείτε το λιγάκι: τα ζώα-φιλοξενούμενοι δε βγαίνουν ποτέ απ' τα δωμάτιά τους· απαιτούν όχι μόνο κατάλυμα αλλά και κάθε άλλου είδους παροχή υπηρεσιών· δέχονται αδιάκοπα επισκέπτες, μερικοί εκ των οποίων είναι τρομερά θορυβώδεις και ακατάστατοι. Πρέπει να περιμένεις ώσπου να βολευτούν στους εξώστες τους — τρόπος

του λέγειν — πριν μπεις στα δωμάτια-κλουβιά να τα καθαρίσεις, κι έπειτα να περιμένεις ώσπου να βαρεθούν να ρεμβάζουν και να μπουν στα δωμάτιά τους για να καθαρίσεις και τους εξώστες τους· και έχεις πάρα πολύ καθάρισμα, αφού οι επισκέπτες τους δεν έχουν συναίσθηση των κανόνων υγιεινής — χειρότεροι κι από μεθύστακες του δρόμου είναι. Κάθε φιλοξενούμενος έχει τις δικές του διατροφικές ιδιοτροπίες, παραπονιέται μονίμως για καθυστέρηση προσφοράς υπηρεσιών απέναντί του και ποτέ δε δίνει φιλοδώρημα. Για να είμαι ειλικρινής, πολλά ζώα εμφανίζουν και σεξουαλικές ιδιαιτερότητες· κάποια δείχνουν πολύ σεμνά, μα ξαφνικά ξεσπούν σε εκδηλώσεις άκρατης λαγνείας ή απροκάλυπτης διαστροφής, ενώ άλλα το 'χουν σύστημα να αντιμετωπίζουν τη διεύθυνση και το προσωπικό με ανήθικες προτάσεις και εκρήξεις σεξουαλικής παρενόχλησης. Τέτοιου είδους πελάτες ποιος τους θέλει στο ξενοδοχείο του; Ο ζωολογικός κήπος του Ποντισερί ήταν πηγή μεγάλης χαράς και μεγάλων προβλημάτων για τον κύριο Σαντός Πατέλ, ιδρυτή, διαχειριστή, διευθυντή επικεφαλής πενήντα τριών εργαζομένων και πατέρα μου.

Στα δικά μου μάτια ο ζωολογικός μας κήπος φάνταζε ο επί γης παράδεισος. Η παιδική μου ηλικία είναι γεμάτη τρυφερές αναμνήσεις. Εκεί μεγάλωσα σαν πριγκιπόπουλο. Ούτε γιος μαχαραγιά δεν είχε τόσο μεγάλο πάρκο στη διάθεσή του για να παίξει. Ποιο παλάτι διέθετε τέτοιο θηριοτροφείο; Στα παιδικά μου χρόνια είχα για ζυπνητήρια τα λιοντάρια. Δεν είναι ελβετικά ρολόγια αλλά όποιος ξέρει από λιοντάρια, γνωρίζει ότι σίγουρα μεταξύ πεντέμισι και έξι το πρωί σημαίνουν εγερτήριο. Το πρόγευμα το συνόδευαν φασαριόζικες μαϊμούδες, φλύαρες μαινές και παραδείσια κακατούα. Έφευγα για το σχολείο και, εκτός απ' το καλοκάγαθο βλέμμα της μάνας μου, με παρακολουθούσαν τα λαμπερά μάτια των ενυδρίδων, ένας ογκώδης αμερικανικός βίσονας, και οι ουρακοτάγκοι που χασμουριόνταν και τεντώνονταν. Έτρεχα κοιτώντας ψηλά μη τυχόν και πέσουν πάνω μου κουτσουλιές. Προ-

τιμούσα να περνάω κάτω απ' τις αλέες με τα πυκνόφυλλα αρτόδεντρα· χίλιες φορές καλύτερα κάτω από αυτά τα δέντρα όπου φωλιάζουν νυχτερίδες και τρώνε τα φρούτα τους. Το μόνο που άκουγα ήταν τα παράφωνα κοντσέρτα τους, κάτι σαν τριζίματα και άναρθρο κουβεντολόι.

Βγαίνοντας απ' το θερμοκήπιο σταματούσα να χαζέψω τους παρδαλούς βατράχους με τα λαμπερά πράσινα, κίτρινα, μπλε, σκουροκόκκινα και γαλάζια χρώματα. Άλλες φορές τραβούσαν την προσοχή μου τα πουλιά: τα ροζ φλαμίνγκο, οι μαύροι κύκνοι, τα μεγάλα κασουάρια με προγουλία, οι αστείες στρουθοκάμηλοι ή τα μικρότερα ασημένια περιστέρια, τα πιτσιλωτά πρασινόμαυρα ψαρόνια, τα ροδοπράσινα πουλιά του έρωτα, τα διάφορα άλλα παπαγαλάκια και οι πολύχρωμοι μεγάλοι παπαγάλοι. Οι ελέφαντες, οι φώκιες, τα μεγάλα αιλουροειδή και οι αρκούδες δεν ήταν τόσο πρωινά ζώα αλλά οι μπαμπούνοι, οι μακάκοι, οι μανδρίλοι, οι γίβονες, τα ελάφια, οι τάπυροι, τα λάμα, οι καμηλοπαρδάλεις, οι νυφίτσες, οι ασβοί, ξυπνούσαν νωρίς. Κάθε πρωί φτάνοντας στην εξωτερική πύλη, η τελευταία εντύπωση που είχα ήταν ταυτόχρονα συνηθισμένη και αξέχαστη: μια πυραμίδα από χελώνες· η φωσφορίζουσα μουσούδα ενός μανδρίλου· η εντυπωσιακή ηρεμία μιας καμηλοπάρδαλης· το πλαδαρό, κιτρινωπό ορθάνοιχτο στόμα ενός ιπποπόταμου· το σκαρφάλωμα με νύχια και ράμφος στον συρμάτινο φράχτη ενός παπαγάλου-αράρα· τα αποχαιρετιστήρια φτεροκοπήματα ενός τροπικού πελεκάνου· η καμήλα με τη λάγνα έκφραση ακόλαστου γέρου που πάσχει από άνοια. Και όλος αυτός ο πλούτος περνούσε αστραπιαία από μπροστά μου καθώς έτρεχα για το σχολείο.

Βέβαια, επέστρεφα από κει δίχως να βιάζομαι πια, κι έτσι απολάμβανα τη χάρη ενός ελέφαντα που έψαχνε τα ρούχα μου φιλικά, ελπίζοντας να βρει κρυμμένους ξηρούς καρπούς, ή άφηνα έναν ουρακοτάγκο να ψειρίζει το κεφάλι μου, παίρνοντας μια έκφραση απογοήτευσης που το έβρισκε τόσο άδαιο από ψύλλους και ζούφια. Μακάρι να μπορούσα να περιγρά-

πω την τελειότητα της φώκιας που γλιστράει στο νερό ή της μαϊμούς-αράχνη που αιωρείται απ' το ένα κλαδί στο άλλο, ή την κίνηση του λιονταριού όταν στρέφει το κεφάλι του. Δεν περιγράφεται με λόγια τέτοια ομορφιά. Μόνο με τη φαντασία μπορείς να τη νιώσεις.

Στους ζωολογικούς κήπους, όπως και στην άγρια φύση, οι ωραιότερες ώρες για επίσκεψη είναι το ξημέρωμα και το ηλιοβασίλεμα. Είναι οι ώρες που τα περισσότερα ζώα βρίσκονται σε κίνηση. Μετακινούνται βγαίνοντας από το καταφύγιό τους και πάνε να πιουν νερό βαδίζοντας σ' ακροδάχτυλα. Δείχνουν τα στολίδια τους. Λένε τα τραγούδια τους. Στρέφονται το ένα προς το άλλο και εκτελούν τις τελετουργικές τους κινήσεις. Η ανταμοιβή για όποιον τα παρακολουθεί και τα ακούει είναι απερίγραπτη. Περνούσα ατέλειωτες ώρες θαυμάζοντάς τα. Τι απίστευτα, υπέρλαμπρα, φανταχτερά, αλλόκοτα και λεπτεπίλεπτα δώρα μάς προσφέρει η φύση! Αν έχεις την τύχη να γνωρίσεις τη φύση θα νιώσεις το μεγαλείο του Θεού.

Έχω ακούσει τόσο πολλές ανοησίες για τους ζωολογικούς κήπους, όσες έχω ακούσει και για τον Θεό και τη θρησκεία. Καλοπροαίρετοι αλλά με κακή πληροφόρηση άνθρωποι, νομίζουν ότι τα ζώα στην άγρια φύση είναι «ευτυχισμένα» επειδή είναι «ελεύθερα». Αυτοί οι άνθρωποι έχουν συνήθως στο νου τους ένα μεγάλο πανέμορφο αρπακτικό, ένα λιοντάρι ή ένα γατόπαρδο (η ζωή ενός γκνου* ή ενός ορυκτερόποδα μυρμηγκοφάγου σπανίως εξυμνείται). Φαντάζονται το άγριο ζώο να περιφέρεται στη σαβάνα για να κωνέψει, αφού γεύτηκε κάποιο θήραμα που αποδέχτηκε αδιαμαρτύρητα το πεπρωμένο του, ή τριποδίζει με χάρη για να διατηρήσει τη σιλουέτα του, επειδή το έριξε έξω και φούσκωσε απ' το πολύ φαΐ. Φαντάζονται το ζώο να επιβλέπει τα μικρά του περήφανο

* Είδος αντιλόπης της Νότιας Αφρικής. (Σ.τ.Μ.)

και τρυφερό, και όλη την οικογένεια να απολαμβάνει το ηλιο-
βασίλεμα πάνω στα κλαδιά ενός δέντρου αναστενάζοντας από
ευτυχία. Νομίζουν ότι η ζωή του άγριου ζώου είναι απλή, αρχο-
νική και γεμάτη νόημα. Έπετα το συλλαμβάνουν καταθρόνιοι
άνθρωποι και το κλείνουν σε ασφυκτικές φυλακές. Η «ευτυ-
χία» του συντρίμμα. Ποθεί απεγνωσμένα να αποκτήσει την
«ελευθερία» του και κάνει ό,τι μπορεί για να το σκάσει. Αν
χάσει για πολύ καιρό την «ελευθερία» του, καταντά σκιά του
εαυτού του, το πνεύμα του καταρρακώνεται. Κάτι τέτοια φα-
νάζονται μερικοί άνθρωποι.

Όσοσο η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική.

Τα ζώα στην άγρια φύση υφίστανται καταναγκασμούς και
βιώνουν το αναπόφευκτο μέσα σε μια κοινωνική ιεραρχία
που δε συγχωρεί, σ' ένα περιβάλλον όπου επικρατεί ο φό-
βος, η τροφή είναι λιγοστή και όπου πρέπει συστηματικά να
υπερασπίζονται τις περιοχές τους και να ανέχονται αιωνίως
τα παράσιτα. Ποιο είναι το νόημα της ελευθερίας σ' αυτό το
πλαίσιο διαβίωσης; Τα ζώα στην άγρια φύση δεν είναι στην
ουσία ελεύθερα ούτε ως προς το χώρο ούτε ως προς το χρό-
νο ούτε και ως προς τις προσωπικές τους σχέσεις. Θεωρητικά
— αυτό είναι μια απλή φυσική δυνατότητα — ένα ζώο μπορεί
να σηκωθεί και να φύγει επιδεικτικά και περήφανα, αγνοώ-
ντας κάθε κοινωνική σύμβαση και κανόνα που διέπει το εί-
δος του. Κάτι τέτοιο είναι πολύ πιο δύσκολο να συμβεί στα
ζώα απ' ό,τι στους ανθρώπους· για παράδειγμα, είναι πιο πι-
θανό ένας καταστηματούχος που διατηρεί όλους τους γνω-
στούς δεσμούς με την οικογένεια, τους φίλους και την κοι-
νωνία, να τα διαλύσει όλα έτσι, στα καλά καθούμενα, και να
εξαφανιστεί με λίγα μόνο ψιλά στις τσέπες του και με τα ρού-
χα που φοράει.

Αν ο άνθρωπος, το πιο γενναίο και νοήμον απ' όλα τα
πλάσματα, δεν περιφέρεται εδώ κι εκεί, άγνωστος μεταξύ
αγνώστων, χωρίς συναισθηματικούς δεσμούς, γιατί να το κά-
νει αυτό ένα ζώο, που εκ φύσεως είναι πολύ πιο συντηρητι-

κό; Γιατί ακριβώς έτσι είναι τα ζώα, συντηρητικά, για να μην πω αντιδραστικά. Αντιλαμβάνονται ακόμα και τις πιο ανεπαίσθητες αλλαγές κι αναστατώνονται τρομερά. Θέλουν να ζουν την κάθε μέρα, τον κάθε μήνα, μέσα στα ίδια, στα γνωστά τους πλαίσια – αυτά που έχουν συνηθίσει. Οι εκπλήξεις και τα απρόοπτα τους προκαλούν σύγχυση. Αυτό φαίνεται κι από τις χωροταξικές σχέσεις τους. Ένα ζώο κατοικεί σ' έναν τόπο, είτε στον ζωολογικό κήπο είτε στην άγρια φύση, με τον τρόπο που κινούνται τα πόνια στο σκάκι – με τελετουργικούς συμβολισμούς. Οι κινήσεις και η συμπεριφορά μιας σαύρας, μιας αρκούδας ή ενός ελαφιού έχουν την ίδια επαναληπτικότητα και κανονικότητα με τις κινήσεις του ιππότη στο σκάκι. Και στις δύο περιπτώσεις – ζώων και σκακιού – οι κινήσεις γίνονται μέσα σε οριοθετημένο πλαίσιο. Στην άγρια φύση τα ζώα προσκολλώνται στις ίδιες διαδρομές για τους ίδιους καταναγκαστικούς λόγους σε όλη τους τη ζωή. Στον ζωολογικό κήπο, αν ένα ζώο δε βρίσκεται στην κανονική του θέση, με τη συνηθισμένη του στάση, σε ορισμένη ώρα, κάτι συμβαίνει. Μπορεί απλώς να αντιδρά σε μια ασήμαντη περιβαλλοντική αλλαγή. Ένας ξεχασμένος σωλήνας νερού που ξέμεινε κάπου απ' τον αφηρημένο επιστάτη, μπορεί να φανεί στα μάτια του σαν απειλή. Ένας νερόλακκος ή μια σκάλα που ρίχνει σκιά μπορεί να το ταραξεί. Αλλά ίσως να συμβαίνει και κάτι σοβαρότερο. Στη χειρότερη περίπτωση, μπορεί να είναι αυτό που φοβάται κάθε διευθυντής ζωολογικού κήπου: ένα *σύμπλωμα*, ο προάγγελος κάποιου προβλήματος, μια αιτία για εξέταση των κοπράνων του, μια ανάκριση των φυλάκων κατ' αντιπαράσταση, μια επείγουσα κλήση στον κτηνίατρο. Κι όλα αυτά επειδή ένας πελαργός δε στέκεται στη συνηθισμένη του θέση!

Επιτρέψτε μου όμως να επεκταθώ λίγο περισσότερο.

Αν πηγαίνατε σ' ένα σπίτι, γκρεμίζατε με κλοτσιές την εξώπορτα, καταδιώκατε τους κατοίκους και τους πετούσατε στο δρόμο, λέγοντας: «Ορίστε, φύγετε! Είστε ελεύθεροι! Πετάξτε

σαν πουλιά! Φύγετε, εμπρός, φύγετε!» λέτε να χοροπηδούσαν ξεφωνίζοντας από χαρά; Όχι. Τα πουλιά δεν είναι ελεύθερα. Οι άνθρωποι που μόλις εκδιώξατε απ' το σπίτι τους ουρλιάζουν: «Με ποιο δικαίωμα μας πετάς έξω; Αυτό είναι το σπίτι μας. Είμαστε ιδιοκτήτες. Ζούμε χρόνια εδώ. Φύγε, απατεώνα, πριν φωνάξουμε την αστυνομία!»

«Σπίτι μου, σπιτάκι μου» δε λέμε όλοι; Έτσι ακριβώς νιώθουν και τα ζώα. Γι' αυτό διεκδικούν την περιοχή τους. Έτσι λειτουργεί το μυαλό τους. Μόνο μια οικεία περιοχή τους επιτρέπει να ανταποκριθούν στους δύο ανελέητους νομοτελειικούς κανόνες της άγριας φύσης: στην αποφυγή των εχθρών και στην εύρεση τροφής και νερού. Μια ασφαλής περιοχή του ζωολογικού κήπου — κλουβί, σπηλιά ή περιφραγμένο νησάκι, θερμοκήπιο, πτηνοτροφείο ή ενυδρείο — είναι απλώς μια περιοχή κατοχής κάποιου ζώου, όπου το μόνο παράδοξο είναι το μέγεθος και το πόσο μοιάζει ή όχι με ανθρώπινη περιοχή. Το γεγονός ότι είναι κατά πολύ μικρότερος χώρος απ' ό,τι αυτός του ζώου στην άγρια φύση, αποιολογείται απόλυτα. Οι άγριες περιοχές είναι εκτεταμένες όχι για γούστο αλλά από αναγκαιότητα.

Στον ζωολογικό κήπο, κάνουμε για τα ζώα ό,τι και στα σπίτια μας: βάζουμε πιο κοντά όλα τα χρειαζόμενα — όσα στην άγρια φύση είναι απομακρυσμένα. Ενώ για τον προϊστορικό άνθρωπο η σπηλιά ήταν σ' ένα σημείο, ο ποταμός κάπου αλλού, οι περιοχές κυνηγιού ενάμισι χιλιόμετρο πιο κάτω, το παρατηρητήριο λίγο πιο κει, τα βατόμουρα λίγο παρακάτω — όλα γεμάτα λιοντάρια, φίδια, μυρμήγκια, ψείρες και δηλητηριώδη κισσό —, σήμερα τα πράγματα είναι διαφορετικά: το ποτάμι κυλάει δίπλα μας και μπορούμε να πλυθούμε κοντά στον τόπο όπου κοιμόμαστε, τρώμε εκεί όπου μαγειρεύουμε και κυκλώνουμε τα πάντα μ' έναν προστατευτικό τοίχο για να τα διατηρήσουμε καθαρά και ζεστά. Ένα σπίτι αποτελεί μια περιοχή σε μικρογραφία όπου καλύπτουμε τις βασικές μας ανάγκες εύκολα και με ασφάλεια.

Ένας προστατευμένος ζωολογικός κήπος είναι το αντίστοιχο του δικού μας σπιτιού για τα ζώα (όπου βέβαια απουσιάζει το τζάκι γιατί είναι άχρηστο). Βρίσκοντας στον ζωολογικό κήπο όλα όσα έχει ανάγκη — παρατηρητήριο, χώρο ανάπαυσης, τροφής και νερού, χώρο για μπάνιο, για περιποίηση κ.λπ. — και διαπιστώνοντας ότι δε χρειάζεται να βγει για κυνήγι αφού το φαγητό του έρχεται ως διά μαγείας από μόνο του, το ζώο κάνει κατοχή της περιοχής του εντός του ζωολογικού κήπου, με τον ίδιο τρόπο που θα διεκδικούσε μια περιοχή στην άγρια φύση, αφού την εξερευνήσει και τη μαρκάρει με τον φυσιολογικό τρόπο του είδους του, συνήθως την ούρηση. Μόλις η ιεροτελεστία της εγκατάστασης ολοκληρωθεί και το ζώο βολευτεί, δεν αισθάνεται σαν νευρικός ένοικος και ακόμα περισσότερο σαν αιχμάλωτος, αλλά σαν ιδιοκτήτης, και έχει τον ίδιο τρόπο συμπεριφοράς στον ζωολογικό κήπο όπως κι αν κατείχε κάποια άγρια περιοχή, με αμυντικές και επιθετικές αντιδράσεις προς τους πιθανούς εισβολείς.

Αυτές οι συνθήκες διαβίωσης δεν είναι ούτε καλύτερες ούτε χειρότερες από την κατάσταση του ζώου στην άγρια φύση· από τη στιγμή που του καλύπτει τις ανάγκες, μια περιοχική φυσική ή τεχνητή είναι απλώς η περιοχική του, δίχως κρίσεις και σχόλια· θεωρείται δεδομένη, όσο δεδομένες είναι οι βούλες στο δέρμα της λεοπάρδαλης. Μπορεί μάλιστα κανείς να ισχυριστεί ότι αν ήταν έξυπνο, το ζώο θα επέλεγε τον ζωολογικό κήπο, εφόσον η τεράστια διαφορά ανάμεσα σ' έναν τέτοιο χώρο και στην άγρια φύση είναι αφενός η απουσία παρασίτων και εχθρών, και αφετέρου η παροχή τροφής — υπερπροσφορά στον ζωολογικό κήπο, ανεπάρκεια ή πείνα στη φύση.

Σκεφτείτε το λίγο. Τι προτιμάτε; Να μένετε στο ξενοδοχείο Ριτζ με δωρεάν υπηρεσία δωματίου και άμεση πρόσβαση σε γιατρό ή να είστε άστεγοι, στο δρόμο, χωρίς να σας νοιάζεται κανείς;

Αλλά τα ζώα δεν μπορούν να κάνουν τέτοιες λογικές σκέ-

ψεις. Μέσα στο πλαίσιο των φυσικών τους δυνατοτήτων, βολεύονται μ' αυτά που έχουν.

Ο σωστός ζωολογικός κήπος αποτελεί χώρο άριστα προμελετημένων συμπώσεων: ακριβώς εκεί όπου το ζώο μάς λέει: «Φύγε!» με την ούρηση ή κάποια άλλη συμπεριφορά, εμείς του λέμε: «Μείνε!» με την περιφραση του χώρου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες μιας διαρκούς ειρηνευτικής προσπάθειας, όλοι είναι ικανοποιημένοι, και μπορούμε να χαλαρώσουμε και να κοιταζόμαστε μεταξύ μας, ζώα και άνθρωποι.

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν αμέτρητες ιστορίες ζώων που μπορούσαν να δραπετεύσουν και δεν το έκαναν ή, κι όταν το έκαναν, ξαναγύρισαν. Αναφέρεται το παράδειγμα ενός χιμπαντζή που ξέχασαν την πόρτα του κλουβιού του ξεκλειδωτή κι ορθάνοιχτη. Με αυξανόμενο άγχος ο χιμπαντζής άρχισε να ουρλιάζει και να χτυπάει συνεχώς την πόρτα για να κλείσει — ένας εκκωφαντικός θόρυβος κάθε φορά — ώσπου ο φύλακας, ειδοποιημένος από κάποιον επισκέπτη, έσπευσε να επανορθώσει το λάθος του.

Σ' έναν ευρωπαϊκό ζωολογικό κήπο, ένα κοπάδι ζαρκάδια βγήκαν έξω απ' την περιοχή τους μόλις βρήκαν τις πύλες ανοιχτές. Τρομαγμένα απ' τους επισκέπτες, γύρισαν άρον άρον στη βάση τους. Σε έναν άλλο ζωολογικό κήπο, κάποιος εργαζόμενος πήγαινε να πιάσει δουλειά, νωρίς το πρωί, κουβαλώντας μαδέρια, όταν διαπίστωσε τρομοκρατημένος πως αυτό που διαγραφόταν αχνά μες στην πρωινή ομίχλη να κατευθύνεται απάνω του με σίγουρο βήμα, ήταν μια αρκούδα. Ο εργάτης πέταξε τα ξύλα κι έτρεξε να σωθεί. Το υπόλοιπο προσωπικό άρχισε αμέσως να ψάχνει για την αρκούδα που το 'σκασε. Τη βρήκαν πίσω στην περιοχή της· είχε συρθεί μες στη φωλιά της με τον ίδιο τρόπο που λίγο νωρίτερα είχε αναρριχηθεί — χρησιμοποιώντας ένα πεσμένο δέντρο. Έδειχνε τρομαγμένη απ' το θόρυβο των μαδεριών που πέταξε κάτω ο τρομοκρατημένος εργάτης.

Όσοσο δεν επιμένω. Δε θέλω να υπερασπιστώ τους ζωο-

λογικούς κήπους. Κλείστε τους όλους, αν θέλετε — κι ας προσευχόμαστε να επιβιώσουν τα άγρια ζώα σε ό,τι απόμεινε απ' την άγρια φύση.

Γνωρίζω ότι σήμερα οι άνθρωποι δεν εκτιμούν τους ζωολογικούς κήπους. Και η θρησκεία αντιμετωπίζει παρεμφερές πρόβλημα. Κάποιες λαθεμένες αντιλήψεις περί ελευθερίας ρίχνουν τη βαριά σκιά τους και στα δύο.

Ο ζωολογικός κήπος του Ποντισερί δεν υπάρχει πια. Οι σπηλιές και οι λάκκοι έκλεισαν, τα κλουβιά γκρεμίστηκαν. Τώρα πια τον εξερευνώ στο μόνο μέρος όπου διατηρήθηκε: στη μνήμη μου.

«Θα σου διηγηθώ μια ιστορία που θα σε κάνει να πιστέψεις στον Θεό».

Η ιστορία που ο ηλικιωμένος Ινδός διηγήθηκε στο συγγραφέα είναι η απίστευτη ζωή του Πι Μολιπόρ Πατέλ, ο οποίος έκανε το γύρο του κόσμου, και βρίσκεται μέσα σε τούτο δω το βιβλίο.

Ο Πι και η οικογένειά του ζουν στην Ινδία και διατηρούν ένα ζωολογικό κήπο. Ο νεαρός Πι έχει δύο αγάπες: τα ζώα και το διάβασμα. Διαβάζει με πάθος ό,τι έχει σχέση με τον Ινδουισμό, το Χριστιανισμό και το Ισλάμ και, προς μεγάλη έκπληξη των γονιών του, αποδέχεται και πιστεύει και τις τρεις θρησκείες. Κάποτε η οικογένεια αποφασίζει να μεταναστεύσει στον Καναδά μαζί με τα ζώα. Το πλοίο όμως ναυαγεί κι ο Πι βρίσκεται μόνος σε μια βάρκα μαζί με μια απίστευτη ομάδα: μια ζέβρα, μια ύαινα, έναν ουρακοτάγκο και μια τεράστια βασιλική τίγρη της Βεγγάλης.

Ο Πι πρέπει τώρα να συνυπάρξει με ναυαγούς που δεν μπορεί να βάλει ο νους του ανθρώπου. Με εξυπνάδα, με απίστευτο θάρρος και ανομολόγητο φόβο αποδέχεται τη φύση κάθε ζώου και αναπτύσσει μια άρρηκτη σχέση κυρίως με την τίγρη. Δεν είναι τυχαίο που αυτή έχει όνομα ανθρώπου: Ρίτσαρντ Πάρκερ.

Ο Γιαν Μαρτέλ μάς δίνει ένα καταγιστικό βιβλίο. Μια συγκλονιστική παραβολή για την πάλη ανάμεσα στην ψυχή και τη σάρκα. Συγκινητικό χωρίς μελοδραματισμούς, με χιούμορ ακόμα και στις πιο δραματικές του στιγμές, σε κάνει να σκεφτείς τους προσωπικούς σου Ρίτσαρντ Πάρκερ, τα δικά σου ναυάγια, και σε μαθαίνει πώς να επιβιώνεις.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psychogios.gr

ISBN: 978-960-274-690-5

9

789602

746905

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΕ: 02184

Γ Ι Α Α Ν Α Γ Ν Ω Σ Τ Ε Σ Μ Ε Α Π Α Ι Τ Η Σ Ε Ι Σ